

החלטת ארצות הברית להסיג כוחותיה מסוריה - משמעויות לישראל

אלדד שביט ואודי דקל

עבור ארצות הברית, לה יש עדיין אינטרסים במזרח התיכון, יציאה חפוזה של כוחותיה מסוריה תחליש את השפעתה על תהליכים באזור ותצמצם את מרחב התמרון שלה מול האתגרים הקיימים. הממשל האמריקאי מותיר את בעלי בריתו עם סימני שאלה לגבי יכולתה של ארצות הברית לגבות את מדיניותם, כמו גם מגביר את המוטיבציה של איראן לביסוס ולחיזוק אחיזתה והשפעתה במרחב. ישראל נותרה לבדה במערכה נגד התבססות איראן בסוריה, ולכל היותר תזכה לגיבוי מדיני מצד ארצות הברית בניהול המאבק.

החלטתו של הנשיא דונאלד טראמפ להוציא את הכוחות האמריקאים מסוריה תפסה בהפתעה את הצמרת המדינית והביטחונית בארצות הברית, כמו גם את בעלי בריתה באזור. זאת לאחר שבחודשים האחרונים ועם מינויו של שליח אמריקאי מיוחד לסוריה, גורמים בכירים, כולל היועץ לביטחון לאומי, ג'ון בולטון, הצהירו בניגוד לגישתו הראשונית של טראמפ, כי הכוחות האמריקאים יישארו בסוריה עד יציאת האיראניים ועד שתושג הסדרה מדינית. התפתרות שר ההגנה ג'ים מאטיס ממחישה את הנתק הגדול בין גישת הנשיא לבין עמדותיהם של הגורמים המקצועיים.

לא ברורות עדיין הסיבות המידיות שהובילו את הנשיא טראמפ להחלטה בעיתוי הנוכחי, והאם הן קשורות לסיבות פנימיות ו/או ל"עסקה" שהוא מנסה לקדם מול עם נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, שתכרוך בין מכירת מערכות הגנה אווירית מסוג פטריוט כתחליף ל-S-400 שהטורקים מעוניינים לרכוש מרוסיה לבין המשך הספקת מטוסי ה-F-35 לטורקיה. נראה גם כי פינוי הכוחות נועד למנוע חיכוך בין הכוחות האמריקאים לכוחות הטורקים בצפון מזרח סוריה. בכל מקרה לא נראה כי ההחלטה היא מרכיב בהסכמות על מהלך רחב יותר מול סוריה להן שותפה גם רוסיה.

בלי כל קשר לסיבה המידית, ההחלטה, שמצטרפת לצעדים והתבטאויות נוספים של הנשיא טראמפ מאז תחילת כהונתו, מעידה כי גם אם הוא עצמו הציב מספר יעדים להשגה במזרח התיכון, ובראשם רצונו לכפות על איראן לשנות את מדיניותה. טראמפ אינו מוכן (ככל הנראה גם בשל שאיפתו לרצות את בוחריו) להמשיך לשאת בנטל ובסיכונים של נוכחות הכוחות האמריקאים במזרח התיכון. ברקע, דיווחים על כך שהצבא הונחה להתחיל לצמצם את היקף כוחותיו באפגניסטן. זאת, לאחר שהלך כי ארצות הברית אינה זוכה להכרת תודה מצד בעלות בריתה באזור. בפועל, למעט המאמצים לחדש ולהגביר את הסנקציות על איראן, המהלך משאיר את ארצות הברית ללא מדיניות קוהרנטית למול היעדים שהיא מעוניינת לשמר ולהשיג.

יתר על כן, יותר ויותר מתחדד לבעלי בריתה של ארצות הברית באזור כי קיים קושי אמיתי לסמוך על התגייסותו של הממשל כרכיב מרכזי באסטרטגיית ההתמודדות שלהם עם האיומים בפניהם הם ניצבים. הוצאת הכוחות (כ-2000 חיילים שרובם נמנים על הכוחות המיוחדים) נתפסת

כ"בגידה" נוספת של ארצות הברית בבעלות בריתה, והפעם מי שמשלם את המחיר הם "הכוחות הדמוקרטיים הסוריים" (SDF), המבוססים בעיקר על כוחות כורדים שהוקמו וחומשו על ידי ארצות הברית והובילו את מאמצי הלחימה הקרקעית נגד המדינה האסלאמית בסוריה. התחושה כי וושינגטון מאבדת את אמינותה בקרב גורמים אזוריים מקבלת לאחר החלטה זו תוקף ממשי ועדכני. החלטתו של טראמפ גם מקעקעת את מעמדו של בכירי הממשל האמריקאי כמי שמבטאים הלכה למעשה את מדיניות ארצות הברית.

הנשיא טראמפ נימק את החלטתו בכך שאין יותר צורך בכוחות האמריקאים בסוריה לאחר שהמשימה להבסת המדינה האסלאמית הסתיימה בהצלחה, וכי ארצות הברית אינה צריכה להיות "השוטר" של האזור. אכן, המאמצים הצבאיים שהובילה הקואליציה בראשות ארצות הברית רשמו הצלחות רבות בפגיעה במדינה האסלאמית, אך עדיין נותרו כוחות פעילים בסוריה ובעיראק (לפי דיווחים אחרונים שוהים במרחב זה כ- 3,000 לוחמים). למרות ההצהרות מווינגטון כי הממשל אינו מעוניין לחזור על השגיאות של ממשל אובמה כאשר החליט לסגת מעיראק, אין עדיין לממשל אסטרטגיה מסודרת ליום שאחרי חיסול המאחז הטריטוריאלי של המדינה האסלאמית, שתבטיח שהאיום לא יחזור וכי לא יתפתחו תנאים שיקלו את בנייתה של התשתית לעלייה מחדש של גורמי סלפיה-ג'האדיה בסוריה ובמקומות האחרים. כך או אחרת, אי-היציבות שממשיכה לאפיין את מוקדי צמיחתה של המדינה האסלאמית – בעיקר סוריה, עיראק, תימן ולוב – והקושי העצום בהשגת המשאבים הכלכליים והאנושיים הנחוצים לתת מענה לצורכי האוכלוסייה מקשים על תרגום ההצלחות הצבאיות לתוכנית פעולה כוללת.

המהלך האמריקאי משחק לידיה של איראן, שאחת ממטרותיה האסטרטגיות היא לצמצם ככל האפשר את הנוכחות האמריקאית במזרח התיכון ובסוריה בפרט. זאת, בעיקר מהסיבה שהנוכחות הצבאית האמריקאית במזרח סוריה, לאורך הגבול עם עיראק, הגבילה את חופש הפעולה האיראני בהעברת כוחות ואמצעי לחימה בדרך היבשתית מאיראן דרך עיראק לסוריה וללבנון. עמדת איראן (וגם רוסיה) גורסת שכוחותיה נמצאים שם לבקשתו של המשטר הסורי ולכן הם מחזיקים בלגיטימציה, בעוד ארצות הברית כפתה עצמה על סוריה. החלטת הנשיא טראמפ מחזקת באיראן את ההערכה כי אין לה בשלב הנוכחי סיבה לשנות באופן משמעותי את הערכתה את הסיכונים, ובעקבות כך לשנות את יעדיה ואת הדרכים להשגתם.

יודגש, כי למרות הרטוריקה המתלהמת נגדה מצד הממשל האמריקאי והמהלכים מצדו לכפות את משטר הסנקציות, איראן לא שינתה עד כה את התנהלותה האזורית ובעיקר את רצונה להמשיך ולבסס את נוכחותה בסוריה ולסייע לחזבאללה לחזק את כוחו הצבאי. בהקשר זה, גם הידיעות לפיהן ארצות הברית אינה קושרת בין מדיניותה נגד חזבאללה למדיניותה מול ממשלת לבנון, מעודדות את איראן. בראיית טהראן, ההתפתחויות באזור דווקא משקפות מגמה חיובית מבחינתה ובעיקר במה שיכול להתפרש על ידה כהעדר נחישות אמריקאית, היחלשות ערב הסעודית בשל משבר רצח העיתונאי חשוק'גי, המאמץ של רוסיה להגביל את חופש הפעולה של ישראל בסוריה והיעדר התלהבות בישראל להסלמה מול חמאס ברצועת עזה ומול חזבאללה בלבנון.

משמעויות

יציאת הכוחות האמריקאים תאיץ את תהליך ההשתלטות מחדש של משטר אסד על אזורים במזרח וצפון סוריה שטרם נתפסו ונמצאים תחת שליטת הכורדים הנהנים מסיוע ותמיכה אמריקאית. המהלך גם יחזק את דימוי הניצחון של אסד במלחמת האזרחים בגיבוי הקואליציה הרוסית-איראנית. נראה כי היעד הראשון של השותפים האלה יהיה למהר ולכוון מאמצים להשתלט על המרחבים בגבול עיראק-סוריה ובכלל זה אזור טנף וצירי התנועה ממזרח למערב, וכן החבל הכורדי בצפון מזרח סוריה, כולל שדות הנפט. בסבירות גבוהה ה-SDF יבחרו במצב הזה לשתף פעולה עם המשטר, אך גם יפסיקו את לחימתם בכיסים של המדינה האסלאמית, לאור תחושתם כי נבגדו על ידי האמריקאים ובעיקר בשל חששם מכך שטורקיה תממש את איומיה להרחיב את המערכה נגדם גם לצפון מזרח סוריה, ותנצל את המצב החדש כדי לתפוס שטחים בגבול טורקיה-סוריה.

נראה כי בהחלטה להסיג את כוחותיה מפקידה ארצות הברית כמעט לחלוטין את "התיק הסורי" בידי רוסיה ומאבדת קלף מיקוח מרכזי במאמצים להשפיע על מאפייני ההסדר הפוליטי בסוריה, אם וכאשר יושג על ידי הצדדים השונים. הסדר שאמור היה, לפחות לפי דברי חלק מהצדדים, לכלול גם התייחסות לסוגיית הנוכחות האיראנית בסוריה. יתר על כן, ספק האם המנוף היחיד שנותן לארצות הברית בדמות תרומתה האפשרית לשיקומה של סוריה כחלק הכרחי בקידומה של הסדרה הכוללת שינוי משטר והוצאת הכוחות האיראניים אכן בר מימוש, ולו רק בשל הסיכויים הקלושים שהנשיא טראמפ יסכים להשקיע תשומות כלכליות משמעותיות בסוריה - שמקומה נמוך בסדר היום האמריקאי הכולל.

רוסיה אמנם חפצה בעזיבת הכוחות האמריקאים, אך ביקשה מעורבות אמריקאית בתהליכי ההסדרה המדינית בסוריה, כדי לזכות בתמיכה בינלאומית והשתתפות בשיקומה של סוריה. רוסיה תנסה לתרגם את נטישת הזירה על ידי טראמפ לחיזוק משמעותי ביכולת ההשפעה והתמרון שלה בסוריה, ותשתמש בכך כדי להפגין כי מדיניותה משקפת נחישות, אחריות, התמדה ויציבות, וכי משמעות המהלך האמריקאי הוא ביסוס מעמדה של מוסקבה כגורם מרכזי במזרח התיכון. בהקשר זה, סביר כי מבחינתה, לסוגיית הנוכחות האיראנית בסוריה תהייה חשיבות רבה עוד יותר כקלף מיקוח במאמציה לשכנע את ארצות הברית לקדם מולה הסדרה גם בסוגיות שמעבר למזרח התיכון.

גם אם לארצות הברית עדיין ישנם אינטרסים באזור, הרי שההתנהלות האמריקאית בסוריה, כמו גם לאחרונה מול פרשיית רצח חשוק'גי, מחלישה את יכולת ההשפעה ואת מרחב התמרון שלה מול האתגרים הקיימים, ובכך מותירה בפועל את בעלי בריתה עם סימני שאלה לגבי יכולתה לגבות את מדיניותם למול חיזוק המוטיבציה אצל הגורמים שפועלים כבר מזה זמן לנצל את ההסכנות של הממשל כדי להאיץ מהלכים לחיזוק אחיזתם והשפעתם. ישראל ציפתה מארצות הברית למהלכים יותר נחושים כדי להרחיק את איראן ושלוחיה מסוריה, כמו גם להמשך הנוכחות הצבאית האמריקאית במזרח סוריה כדי לחסום את "הגשר היבשתי" האיראני ממזרח לסוריה.

המשמעות המרכזית מבחינת ישראל היא האפשרות שהנסיגה תדרבן את איראן לחזק את אחיזתה הטריטוריאלית באזורים שעד כה היו תחת השפעה של הכוחות האמריקאים. גם היחסים המעורערים בין וושינגטון למוסקבה לא אפשרו עוד לפני כן הישענות על הממשל כגורם

מתווך מול לחציה של רוסיה, ובכלל זה המגבלות שהיא מציבה על חופש הפעולה האווירי הישראלי בשמי סוריה. בפועל נותרה ישראל לבדה במערכה נגד התבססות איראן בסוריה, ולכל היותר תזכה לגיבוי מדיני מצד ארצות הברית בניהול המאבק.